

TARİHSELLİK VE CUMHURİYET

Doğan Özlem*

1.Cumhuriyet'e Tekilci/Yorumlamacı Felsefeden Bakmak

En yaygın tanımlarından birine göre felsefe; varlık, doğa, insan, toplum, ahlâk, vd. üzerine genel ve soyut kavramlarla sürdürülen teorik bir sorgulama ve evrensel bir açıklama çabasıdır. Bu tanımın özellikle Platon ve Aristoteles'le birlikte Batı felsefe tarihinde en yaygın felsefe tanımı haline gelmiş olduğu ve Batı felsefesinde ortaya konulmuş büyük felsefe sistemlerinin bu tanıma uygun ve "evrenselci" denebilecek bir felsefe tipinin ürünü oldukları da açıktır. Ne var ki, daha Sokrates öncesi dönemden beri, etkileri cılız kalmakla birlikte, felsefeyi böyle anlamayan şüpheli (septik), sofist, adıcı (nominalist) filozoflar, evrenselciliği ve hattâ mantıksal/rasyonel bir işlem olarak teorizasyonu reddeden tekbenci (solipsist), romantik, bir rasyonalist, vitalist/ atılımcı (Bergson), yorumlamacı (hermeneutik) felsefe tipine yoğun bir tepkinin ürünü olarak, "tekilci/ tarihselci/ yorumlamacı" denebilecek bir felsefe tipinin, evrenselciliği ve teorizasyonu reddeden felsefelerin bazı yönlerini bir araya getiren bir tip olarak geliştiği görülür.

Telif ve çeviri çalışmalarında bu tekilci/tarihselci/yorumlamacı felsefe tipinin ve geleneğinin izinde yürümüş bir felsefeci olarak, bu yazıda evrenselci felsefenin tekilci/tarihselci/yorumlamacı felsefeden hareketle eksik ve kaba bir portresini çizmeye çalıştıktan sonra, Batı modernitesinin evrenselciliğinin bir ürünü olarak gördüğüm "cumhuriyetçilik" in bir eleştirisini yapmaya, bu cumhuriyetçiliğin bizde uygulamada hangi şekillere girdiğine değinmeye ve Türkiye Cumhuriyeti'nin 75 yılını bu eleştiri ve değinmeler doğrultusunda kısaca değerlendirmeye çalışacağım.

2.Evrenselcilik-Tekilcilik Kutuplaşmasının Son 300 Yılı

Mantıksal kuruluşu, yani biçimi bakımından kavram geneldir. Fakat kavramın zihindeki soyut ve biçimsel genelliğine içerik olarak hiçbir deneysel yöntemle ulaşamaz. Hiçbir genel kavram, hakkında geliştirildiği nesne, durum veya ilişkiye tam olarak tekabül etmez. İnsan "genel" in ne olduğunu mantıksal düşünme faaliyeti içinde kavrar; fakat onu gerçeklikte elde etmesi mümkün değildir. Çünkü gerçekliğe ilişkin deneylerimiz, kavramın genelliği karşısında daima kısmi, eksik, fragmental kalan bir bilgi sağlarlar. Epistemolojide "hakikat", kavram ile hakkında geliştirildiği nesne, durum veya ilişki arasındaki denklik veya

* Ege Üniversitesi, Felsefe Profesörü.

tam tekabül olarak tanımlanır. Bu tanımdan bakıldığında, “hakikat”, insanın ancak imgesine, biçimsel olarak tasarımına sahip olduğu, fakat içerik olarak kendisine sahip olamadığı bir şey olarak görünür.

İlk bakışta kuru bir mantıksal belirleme izlenimi yaratabilecek olan yukarıdaki satırlar, esasında, felsefeden bilime ve siyasete kadar, bilen ve eyleyen varlık olarak insanın bir temel konumunun anlaşılmasında ipuçlarıdır. Bilen varlık olarak insan kavramlarla düşündüğü gibi, eyleyen varlık olarak da ahlâksal, hukuksal, siyasal değerlerini, ideal ve ideolojilerini de kavramlar aracılığıyla ortaya koyar. Fakat kavramın soyut ve biçimsel genelliği ile aynı kavramın hakkında geliştirildiği nesne, durum veya ilişki arasındaki tekabülsüzlük yüzünden, hiçbir bilgi faaliyeti, hiçbir ahlâksal, hukuksal, siyasal düzen ve düzenleme, “genel”in bilgide ve eylemde gerçekleşmiş hali olarak “evrensellik”i yakalayamaz. Bilgimiz hiçbir zaman tam olamaz; toplumsal düzenlerimiz ve düzenlemelerimiz de hiçbir zaman tüm toplum bireyleri için geçerlilik taşımak anlamında bir “evrensellik”e ulaşamazlar.

Ne var ki, çok büyük bir çoğunlukla, insanların, felsefe ve bilimde evrensele ulaşma çabası kadar ahlâkta ve siyasette de evrenseli toplum yaşamına sokma, evrensel bir toplum düzeni oluşturma girişiminde vazgeçemedikleri görülür. Bilgi alanındaki evrenseli arama serüveni kadar toplumsal/siyasal alana da evrenseli sokma çabaları, insanlık tarihi içinden bakıldığında, hakikat aşkına ve tüm insanlığın yararına sürdürülmüş olsalar bile, beklenenin tersine, düşünce ve eylemde farklılaşmanın, hizipleşmenin ve kutuplaşmanın en etkili güdümlenici olmuşturlar. Çünkü tüm insanlar için bilgide kanıtlanmış ve eylemde üzerinde uzlaşmış bir evrensellik olmadığından, evrensellik, daima bazılarının görüş, eğilim ve inançları doğrultusunda dayatılan bir şey olmaktan kurtulamamıştır ve bu dayatma, başka bazılarının görüş, eğilim ve inançları doğrultusunda başka evrenselliklerin dayatılmasını yol açmış, bilgide ve eylemde uzlaşmazlık ve çatışmayı besleyip durmuştur. Tam da bu yüzden, evrenseli bilgi/bilimde bulduklarına veya siyasette oluşturduklarına inananlar, farkında olsunlar olmasınlar, totaliter, globalist ve dayatmacılıklarından ötürü otoriter kalmışlardır. Mantıksal bir ide, bir fikir olan evrenselin bilgide ve eylemde (özellikle siyasette) var veya oluşturulabilir olduğunu ileri sürenlerin daha çok “evrenselci” olarak adlandırıldıkları bilinir. Evrenselcilik taraftarlarının ise, bu belirtilenlere göre, kendileri farkında olsunlar olmasınlar, totalitarizme de kendiliğinden taraftar olmaları kaçınılmazdır. Özellikle Aydınlanma, bilgide ve eylemde (siyasette) evrenselliğe deney temelinde ve (büyük harfle) Akıl yoluyla, pozitif bilimlerin ışığında ulaşılacağına inanmıştır. Bu doğrultuda Aydınlanma, gelenekleri, yönetim biçimleri ne kadar farklı olursa olsun, tüm toplumların evrensel ideler olarak özgürlük ve eşitlik ideleri altında, er veya geç, homojen bir dünya toplumu

halinde birleşeceklerini öngörmüştür. Son 300 yıl, kendi içinde değişik ve hattâ karşıt çeşitlenmeleriyle, bu evrenselciliğin damgasını bastığı bir dönem olmuştur.

Kendi içindeki çeşitlenmeleriyle böyle bir evrenselciliğe karşı bilgide ve eylemde tepkilerin doğması imkansızdı. Bu tepkiler evrenselciliğin damgasını batığı aynı 300 yıl içerisinde giderek artmış ve değişik öğretiler içerisinde ifadesini bulmuştur. Bu tepkilerin ortak yönleri, evrenselciliğe karşı tekilci ve tarihselci kalkış noktalarından hareket etmeleri olmuştur. Evrenselciliğin son 300 yıldaki ezici yaygınlığı dolayısıyla su yüzüne fazla çıkmamış olsa da, bu dönem iki felsefe, iki bilim, iki siyaset anlayışının çatıştıkları bir dönem olmuştur.

3. İki Felsefe, İki Bilim, İki Siyaset

Evrenselci felsefe, deneysel verileri rasyonel (matematiksel) yoldan ifade elveren bir evrenselci bilim modelini, hem doğa (“doğa bilimleri”) hem toplum (“sosyal bilimler”) alanları için tek, biricik bilim modeli olarak lanse ederken; tekilci/tarihselci anlayış, özellikle evrenselci sosyal bilim modelinden hemen hemen tamamen farklı bir “tin bilimi” modeli geliştirmiştir.

Evrenselci bilim modeli Descartes’in özne-merkezi rasyonalist epistemolojisi ile İngiliz empiristlerinin deneyci epistemolojilerinin bir karışımı olarak belirmiş ve bu model 19.yüzyılda pozitivistimin elinde en yaygın biçimde kavuşmuştur. Evrenselci bilim modelinde bilinen özne ile bilinen (nesne: doğa ve /veya toplum) arasında ayırım yapılır. Bununla birlikte bu modelde, özellikle doğanın Akıl’a uygun, evrensel yasalara dayalı bir düzeni olduğu kabul edilir. Buna dayanılarak bu modelde, doğadaki düzenin deney zemininden hareketle insan zihne tarafından tam olarak kavranabileceği, bu yollar elde edilen bilginin evrensel olduğu ileri sürülür. Bu modelde, doğa ve/veya toplumun, insanın dışında ve aynı insanın özel, öznel ilgi ve çıkarlarından, eğilim ve dürtülerinden, amaç ve değerlerinden bağımsız ve bu anlamda “nesnel” birer gerçeklik alanı olarak var oldukları kabul edilir.

Buna karşılık tekilci/tarihselci/yorumlamacı “tin bilimi” ve/veya “kültür bilimi” modelinde, doğa bilimleri ve sosyal bilimleri modelinde anlaşıldığı şekilleriyle “evrensellik”in, “nesnellik”in ve “nesnel bilgi”nin, Descartesçi rasyonalizmin ve daha sonra 19.yüzyıl pozitivistiminin birer yanlığı ve yanılığı olduğu, insanın tüm bilişsel faaliyetlerinin hep tekil kalan tarihsel koşullar altında, tarih ve toplum içinde ve o andaki değer ve idelerle bağıntılı olarak gerçekleştirildiği, bunlara bağlı olarak da her türlü bilginin bir “yorum” olduğu belirtilir. Öznenen bağımsız bir gerçekliğin bilgisi olarak “nesnel/evrensel bilgi” diye bir şey yoktur; bilmek, her zaman diliminde bir yorumlama faaliyeti olarak kendisini gösterir; bilişsel faaliyet bir hermeneutik faaliyettir. Özellikle tarih ve toplum alanında özne-nesne ayırımı yapılmaz. Çünkü tarih ve toplumda özne, diğer

öznelerle birlikteliğinin bir ürünü olarak vardır ve tarih ve toplum da bizatihi özneler arası karşılıklı etkileşimin ürünü olarak ortaya çıkabilirler. Sonuç olarak, insanın başta bilişsel olmak üzere her türlü faaliyeti tarihsellik arz eder ve tarih de zaten insanın bu faaliyetlerinin gerçekleştirilme alanı ve süreci olmaktan başka bir anlam taşımaz. Bilgi, insanın kaotik doğal ve tarihsel/toplumsal gerekliliği mantık ve dil aracılığıyla gerçekleştirdiği bilişsel faaliyeti aracılığıyla anlamlandırmasının, yani yorumlamasının bir ürünüdür. Bilim, kendisinin bir anlamlandırma/yorumlama çabası olduğunu bilmelidir.

Modern evrenselci felsefe ve bilim anlayışının beraberinde getirdiği evrenselci siyaset anlayışı büyük ölçüde cumhuriyetçi olmuştur. Cumhuriyetçi siyaset anlayışı, ahlaki ve toplumu bilimsel ve nesnel yoldan kurmanın veya yeniden inşa etmenin, bir “bilimsel toplum” yaratmanın mümkün olduğuna, mevcut tüm değişik toplum biçimlerinin bu bilimsel toplum projesine göre dönüştürülebileceğine, hattâ bir “evrensel dünya cumhuriyeti” oluşturulabileceğine inanır. Bu siyaset anlayışı, hukukun ve siyasetin dayandığı zeminin, bunlara meşruiyetini veren kaynağın Akıl (evrensel akıl) ve özel irâdelerin üstünde ve hattâ dışında olan ortak toplum irâdesi olduğunu belirtir. Toplum, bir kutsal güce gönderme yapmaksızın ve bir hânedanın uyruğu olmayı reddederek, kendi aklı ve irâdesi ile kararlar alabilen, öznel ilgi, çıkar ve aidiyetlerinden bağımsızlaşabilen, özgür ve eşit bireylerin birliği olarak düşünülür. Bu nitelikleriyle birey, aynı zamanda yurttaşdır. Toplum, yurttaşların ortak irâdeleri doğrultusunda yönelir ve bu yönetim şeklinin adı “cumhuriyet”tir.

Buna karşılık tekilci/tarihselci siyaset anlayışı, evrensel ahlâkın ve evrensel yönetim biçiminin birer yapıtıdan ibaret olduğunu belirtip, böyle bir ahlâk ve yönetim biçiminin tarihte gerçekleşmediğinden, gerçekleşmelerinin, n kadar albenili kavramlarla ifade edilirlirse edilsinler, sonuçta hattâ totalitarizmlere yol açacağından hareket eder. Evrenselcilik, bilim kadar toplum konusunda da yanılığ içindedir. Bir kez şunu görmek gerekir: Bilim bize öznenen bağımsız, nesnel bir “doğruluk” sunamaz ki, böyle bir doğruluğa göre yönlendirilmiş bir toplum yaratılabilsin. Bilim, bizim sorularımızla, bizim hep tarihsel kalan düşünme tarzlarımızla kurulup sürdürülen bir bilgi faaliyetidir. Bu yüzden “doğruluk”, tarihi yapan ve tarih tarafından yapılan insanın yine tarihin belli bir ânında gerçekleştirmiş olduğu bilişsel faaliyetin bir ürünüdür. İnsanın tarihselliğinden bağımsız, tarih-dışı ve tarih-üstü, bu demektir ki ezeli ve ebedî bir doğruluk, bir “evrensel doğruluk” yoktur. Üstelik böyle bir evrensel doğruluk olsaydı bile, bu doğruluk insan dünyasının ve kültürünün evrensel olara yeniden inşasında bir temel oluşturmazdı. Çünkü kültür, insanın büyük çoğunluğu irrasyonel motiflerden kaynaklanan duygusal, irâdî, değere ve amaca bağlı eylemleriyle kurulur. Kültürün temeli bir en yüksek doğruluk değil, duygusal, irâdî, rasyonel ve irrasyonel tüm yönleriyle bizzat insandır, onun eylemleridir. Kültür, tüm bu yönleriyle insanın,

süreç içerisinde, yani tarihsel olarak bir gelenek halinde oluşturduğu bir şeydir. İnsan toplumu, rasyonel saiklerden çok daha fazla, irrasyonel saiklerle oluşur ve yönlendirilir. İnsan toplumunun alacağı yön, evrenselci bilim modeliyle ne bilinebilir ne de belirlenebilir. Bilim, neyin ne olduğunu belli derecelerde gösterebilse de, bugünümüzü ve yarınımızı nasıl kurmamız gerektiği konusunda bize bir şey öğretemez.

Bu bilgi ve bilim anlayışıyla koşutluk içinde gelişen siyaset anlayışı, insan toplumunun ve kültürün belirtilen yönlerini, bu yönlere sinmiş irrasyoneliteyi dikkate alan bir anlayıştır. Bu siyaset anlayışında evrensel doğrulara göre inşa edilmesi gereken bir evrensel toplum projesine yer yoktur. Çünkü ahlâksal, siyasal değerler, hukuk normları, ideolojiler; birbirine benzemez, birbirine indirgenemez ve birbirleriyle bağdaşamaz bir çokluk gösterirler. Tüm insanları birleştirebilecek tek bir yaşama ilkesi, tek bir ahlak ve tek bir yönetim biçimi bulmak imkansızdır. Seçtiğimiz bir ilke veya bağlandığımız bir yönetim biçimi, bizim için bireysel, zümresel ve sınıfsal olarak tüm ilgi ve amaçlarımızı ona göre yönlendirebileceğimiz bir pusula oluştursa bile, yaptığımız seçim tek ve biricik seçim olmayacak, başka birey, zümre ve sınıfların başka tür seçimleri hep olacak ve bu farklı seçimler bireyleri, zümrelerle, sınıfları hep çatıştıracaktır. Bireysel, zümresel veya sınıfsal olarak sahip olduğumuz değerlerin farklılığı ve çokluğu, toplumsal yaşamda ve kültürde, hiç bitmeyecek olan bir ilgiler, çıkarlar ve değerler savaşını besleyip durur. Bu ilgiler, çıkarlar ve değerler çokluğunu ve savaşını aşmak üzere bağdaştırıcı bir sitem, bir yönetim biçimi ve “evrensel” inanç sistemleri geliştirmek, insanlık tarihinde sayısız örnekleri olan bir çaba olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin liberalizm ve sosyalizm gibi büyük ideolojiler, Hıristiyanlık ve İslâmiyet gibi büyük dinler, hep bu tür evrensellikler peşinde olmuşlardır. Fakat sonuç itibarıyla onların hepsi de, rakip değer sistemleri, siyaset ideolojiler ve dinler olarak varolabilmişler, tekil ve tek yanlı olmaktan kurtulamamışlar ve dinmek bilmeyen ilgiler, çıkarlar, değerler, dinler ve ideolojiler savaşında kendi yerlerini alıp cephelerini oluşturmaktan öteye geçememişlerdir.

Tekilci/tarihselci/yorumlamacı siyaset anlayışının temel talebi hep şu olmuştur: Bugünümüzü nasıl yaşayacağımızı ve yarınımızı nasıl tasarlayacağımızı, farklı duygudaşlıklarımızın, farklı ilgi, çıkar ve değerlerimizin, farklı zihniyet ve normlarımızın, farklı aidiyetlerimizin çatışma süreci içinde, bu arada başak toplumların zihniyet ve normlarına da, kendimiz adına yararlanmak üzere sırtımızı çevirmeyerek, kendimiz belirlemeliyiz. Belirlemelerimiz ve bu belirlemeler doğrultusundaki uygulamalarımız da, tam bu nedenle, bize ait, özgül ve tekil kalırlar.

4.Evrenselci Dogmatizm, Modern Cumhuriyet ve Cumhuriyetçilik

Cumhuriyet, en basit şekliyle, bütün yönetim organlarının teşekkülünde ve bu organların icraatında halkın bizzat veya temsilcileri aracılığıyla yer aldığı, yönetenin veya yönetenlerin bir hânedan mensubu olmadıkları, iktidara meşruiyetini veren kaynağın bizzat halk olduğu yönetim biçimi olarak tanımlanır. Bu tanıma uygun bir yönetim biçiminin tarihte fiilen yaşanmış olup olmadığı çok tartışmalıdır. Olsa olsa , bu tanımda belirtilen şekliyle cumhuriyeti fikir ve model olarak benimseyen uygulamalar olduğu söylenebilir. İlkçağın Atina ve Roma cumhuriyetleri, herhangi bir teorik meşrulaştırmaya gerek duymayan, pratik ve pragmatist davranmayı, kişilerin, gurupların özel ilgi, çıkar ve değerlerini gözetererek kararlar almayı gelenekleştirmiş, yöneticilerden büyük fikir insanları, ideologlar olmalarını değil, erdemli, yüce gönüllü, adil, görev bilincine sahip kişiler olmalarını bekleyen, doğrudan veya dolaylı, basit yönetim biçimleriydiler. Buna karşılık modern dönemlerde “Cumhuriyet” kavramının anlamında radikal değişiklikler meydana geldi. Kavram, Yeniçağ rasyonalizminin, Aydınlanma'nın ve pozitvizmin elinde teorize edildi, evrenselci düşünce doğrultusunda tam bir düşüncel inşa, bir konstrüksiyon olup çıktı; modern felsefe disiplinleri olarak hukuk felsefesinin, devlet felsefesinin ve siyaset felsefesinin elinde, çeşitli evrenselci teorilerin taarruzuna uğratıldı. Yeniçağda Machiavelli, modern cumhuriyetçiliğe doğru giden ilk adımları atmakla birlikte, esasında pratik ve pragmatist ilkçağ cumhuriyetleri örneğine, bugün Makyavelizm olarak adlandırdığımız bir çeşit siyasal pragmatizmin düşünürü olarak, hala sadıktı. Cumhuriyetçiliği temel hatlarıyla teorize edip bir çeşit dogmatik sistem haline getiren Rousseau olmuştur.

Rousseau'dan bu yana bu taarruz, özellikle günümüzde, şiddetini daha da artırmış bir halde devam ediyor. Günümüzde “cumhuriyetçilik”, sofistike olmanın çok ötesinde, mugalâtaya varan bir felsefi meşrulaştırma kampanyasıyla, neredeyse ideolojiler ötesi evrensel yönetim biçimi olarak lânse ediliyor.

Bu yoğun kampanya içerisinde “cumhuriyet”in ne olduğunun daha açık anlaşılması beklenirken, “cumhuriyet” fikri, sanki kasıtlıymış gibi görünen bir retorik içerisinde Bulanıklaşıyor. Yine de modern çağlara özgül cumhuriyet fikrini birkaç temel yönüyle şöyle belirlemek mümkün görünüyor: 1. Cumhuriyet, meşrutiyetin kaynağının tanrı, monark, hânedan değil bizzat halk olduğu yönetim biçimidir. Bu yönetim biçiminde devlet, halkın üstünde, kutsal veya yarı kutsal bir buyurgan güç değildir; sadece ve ancak, halkın ortak idâresi (genel irade) doğrultusunda, anayasa ve yasalarca belirlenmiş sınırlar içinde çalıştırılan bir yönetim aygıtıdır. Bu nedenle cumhuriyetçi devlet, öncelikle bir “hukuk devleti”dir. 2. Cumhuriyette halk, kullardan veya teb'adan değil, yurttaşlardan oluşur. 3. “Cumhur”, halkın, “yurttaşlar birliği” olarak adıdır. 4. Yurttaş, kendi akıl ve iradesini kullanma ve kendi kendini yönetme yetisine ve hakkına sahip rasyonel

insandır. Böyle bir insan, aynı zamanda “birey”dir. 5. Cumhuriyet, halkın, “yurttaşlar birliği” olmak yanında, “bireyler birliği”de olduğu yönetim biçimidir.

Bu yönleriyle modern cumhuriyet, Atina ve Reoma cumhuriyetlerinin pratik, pragmatist, gelenekçi, erdemci (virtualist), anti-teorist özelliklerine hemen hemen tamamen zıt bir şekilde, tam bir teorizasyon ve felsefi meşrulaştırma girişiminin ürünü olarak karşımıza çıkıyor. Modern cumhuriyet, tekilci/tarihselci/yorumlamacı felsefe açısından bakıldığında, en nihayet, modern Batı’ya özgü tekil ve tarihsel bir fenomendir. İlginç olan, modern cumhuriyetçiliğin, dayandığı evrenselcilik dolayısıyla kendi tekillik ve tarihselliğinin farkında olmayışı, tam da bu farkında olmayış nedeniyle evrenselci bir despotizmi içermesidir. Modern cumhuriyeti, Max Weber’in modern Batı kültürüne damgasını vuran başat düşünme ve eylem tarzı olarak altını çizdiği “rasyonelleştirme”nin bir sonucu olarak görmek gerekir. Modern cumhuriyet rasyonaliteye dayalı bir hakimiyet ve toplumsal organizasyon düşüncesine dayanır. Oysa tekilci/ tarihselci/ yorumlamacı açıdan bakıldığında, modern cumhuriyet, rasyonel düşünen yurttaş olarak “birey”i, rasyonel, irrasyonel, duygusal, geleneksel, değersel tüm yönleriyle “insan”ın önüne koyduğu veya insanın tüm bu yönlerinin oluşturduğu bütünlükten onun belli bir yönünü (rasyonalite) ayırıp tüm öbür yönlerini bu yönün despotizmine maruz bıraktığı için, dışlamacı indirgemecidir. Cumhuriyetçilik, “özne”yi, rasyonel yoldan yeniden inşa edilmesi gereken bir “nesne”ye indirger. Ve işte tam da bu nedenle, modern cumhuriyet, Aydınlanmacı/pozitivist akılcılığa dayanan bir ulusalcı ahlak ve ideolojiyi içerir, hatta kendisi bizzat bir ahlak ve ideoloji olarak görünür. Modern cumhuriyet fikrinin önderlerinden Roesseau’nun “genel irade” tanımında, dinsel veya din dışı, teist veya ateist, moralist veya amoralist olsun, bireylerin tekil iradelerine de, grupların özel iradelerine de yer yoktur. Roesseau’nun “genel irade”si totaliterdir. Bu genel iradeci tavır, uygulamada devletin aşırı merkezietçi olması sonucunu doğurmuştur. Özetle, modern cumhuriyet, devleti kutsallaştırmaya da aşkınlaştıran bir rasyonalizmin, bir dogmatik evrenselciliğin ürünüdür. Cumhuriyetçiliği ideolojiler çağında ideolojilerden bir ideoloji kılan yönlerden en önemlisi de zaten budur.

Modern cumhuriyet fikrinin ve cumhuriyetçiliğin modern Batı’nın tarihinde ruhban sınıfına ve aristokrasiye karşı burjuvazi önderliğindeki yoğun ve kanlı tepkiler sonuncu geliştiği bilinen bir şeydir. Fakat cumhuriyetçilerin önemli bir kısmı, ruhban sınıfının ve aristokrasinin baskılarına karşı çıkarlarken, zihinlerindeki cumhuriyete özgü normları hayata geçirmenin tek yolunun yine baskı olduğunu görme çelişkisi yaşamışlar; katı bir şekilde merkeze toplanmış olan devlet gücünü, bu gücü bir zamanlar kendilerine karşı kullanmış olanlar başta olmak üzere farklı kesimlere, özellikle muhaliflerine karşı kıyıcı bir silah haline getirebilmişler; söz konusu normlarla üsttenci, şabloncu, slogancı uygulamalarla topluma dayatmışlar; eğitim kurumlarını bu normların benimsetilmesi için araç

kılmışlardır. Cumhuriyetçi mutlakıyetçilik veya jakobenizm olarak bildiğimiz bu tavr, halk hakimiyetini hayata geçirmek adına, özel iradelerin, hatta bizzat öznenin yalıtılmasını, halkın değişik bazı kesimlerini baskı ve bazen terörle sindirmeyi siyaset haline getirenlerin tavrı olmuştur. Batı cumhuriyetleri, daha sonra, özellikle koca bir 19. Yüzyıl boyunca, toplumun değişik kesimlerinden, özel irâdelerden gelen tepkiler sonunda söz konusu mutlakıyetçilikten, jakobenizmden giderek uzaklaşmışlar, cumhuriyete, özel iradelerin ifade ve temsiline imkan veren demokrasiyi geniş ölçüde katabilmişlerdir. Bir yönetim biçimi olarak cumhuriyetin demokrasiyi içermeye veya ona dönmek gibi bir zorunluluğu yoktur. Cumhuriyetin demokrasiyi içermek veya ona dönüşmek gibi bir zorunluluğu yoktur. Cumhuriyeti demokratikleştirmek, birey, zümre, grup ve sınıfların talepleri ve mücadeleleri ile mümkündür. Ve Batılı ülkeler kendi cumhuriyetlerini ancak bu talepler ve mücadeleler sonucunda, son yüzyıl içerisinde demokratikleştirebilmişlerdir.

5. Türkiye Cumhuriyeti

Bizde cumhuriyet fikrinin ve cumhuriyetçiliğin Tanzim ve Meşrutiyet'e geri giden bir tarihi olduğu açıktır. Bu dönemlerde cumhuriyetçiliğe uygun bir sekülerleşmenin başladığı ve yaygınlaştığı da bellidir. Özellikle 2. Meşrutiyet bir hukuk birliğinin tesisi, ikinci kez bir meclisin oluşturulması ve eğitimin yaygınlaştırılması hamleleri ile, muhtemel bir cumhuriyete giden yolu iyice kısaltmıştır. (Osmanlı modernleşmesinde "cumhuriyet" terimi çok sık kullanılan bir terim olmuştur ve yadırgama da yaratmamıştır; çünkü "cumhur" ve "cumhuriyet" terimleri, İslâmî içerikle de olsa, zaten tarihimizde ve kültürümüzde yer etmiş olan terimlerdi.) Muhtemel diyorum, çünkü gidiş, pekala, daha özgürlükçü bir meşrutî monarşiye veya halkın değişik kesimlerinin yönetime katılımının maksimizasyonunun hedefleyen bir meşrutî demokrasiye doğru da olabilirdi. Bu demektir ki, Cumhuriyet'i kuranlar, değişik seçenekler arasında kendi özel iradelerine başvurarak bir seçim yapmışlardır. "Genel irade" fikrine dadalı cumhuriyetin, de facto, bir özel irade tarafından tesis edilmiş olması tuhaf görünebilir. Fakat tarihsel açıdan ve red olarak başka türlü de olamazdı. Çünkü her yeni yönetim biçimi, o yönetim biçimini zorla veya iknâyla topluma kabul ettiren zümrelerin, grupların, sınıfların kendi özel irâdeleri ve çabalarıyla gerçeklik kazanmıştır. Yönetim biçimleri, bizatihi, tesis edilen şeylerdir ve onları tesis eden kişiler, gruplar vardır. Bu gerçî malûmu ilâm etmektir; fakat insan belleğinin nisyân ile malûl olduğunu da unutmamam ve zaman zaman malûmu ilâm etmek gerekir. Şurası açıkça belirtilmelidir: Cumhuriyeti kuranlar vardır ve bunlar (başka türlü de olamaz) kendi özel irâdelerini topluma dayatmışlardır. Cumhuriyet'i kuranların İttihat ve Terakki geleneğinden askerler olduğunda da hiçbir şüphe yoktur. Şüphesiz, Birinci Dünya Savaşı, Yunan işgali, Mütareke yıllarındaki işbirlikçilik,

dominyonculuk, sivil ve askerî bürokrasinin bir kesiminde bağımsızlık duygusunu güçlendirdiği gibi, ulusalcı yönde yeni bir siyasî yapı arayışını da hızlandırmıştır. Böyle bir arayışta, Osmanlı ricâlinin işbirlikçi kesimine duyulan infiâlin de etkisiyle, Batı'yla temasa geçildikten sonra sözü daha da fazla duyulan bir yönetim biçimi olarak cumhuriyete, en azından fikirsel düzeyde, öncelikli seçenekli seçenekler arasında yer verilmiş olduğu bellidir.

Sivil ve askerî bürokrasinin sözü edilen kesimi, Kurtuluş Savaşı'nı köylüsünden, esnaf ve zanaatkârından dinsel ve etnik gruplarla kadar, toplumun değişik kesimlerinin rıza ve katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir. Öyle ki savaş, bir özel irâdeler koalisyonunun çabasıyla zaferle sonuçlandırılmıştır. Oysa Cumhuriyet'in ilânı bir oldu-bitti olduğu gibi, hemen ardından modern cumhuriyetçiliğin yapısından kaynaklanan bir genel irâdecî tavrıyla, bir tasfiyecilik, dışlamacılık ve dayatmacılık süreci de başlamıştır.

Cumhuriyet'i kuran askerî oligarşinin bize özgü bir yönü vardır. Bizim oligarklarımız kendilerini halktan sayarlar. Osmanlı'nın imtiyazlı sınıf ve zümre oluşmasına izin vermeyen bir siyaset geleneği olduğu bilinir. Hânedanın kendisi yönetimden kovulunca, geriye zaten reayandan ve onun içinden çıkan askerî ve sivil memur kitlesinden başkası pek kalmamıştı. Askerî oligarşinin kendisinin halktan sayması bu nedenle doğrudur. Fakat sonuç olarak, kaynağı itibarıyla halktan gelen bu oligarşi, kurmuş olduğu cumhuriyeti biz "halksız cumhuriyet"e dönüştürmüştür. Çünkü "halk", oligarkların gözünde, yaşayan bir realitedir gerçi; fakat daha fazlasıyla, hayata geçirilmesi gereken bir projenin üzerinde uygulanacağı bir denektir. "Hakimiyet milletindir" diyenler, aynı "millet"i, Cumhuriyet normlarına göre eğitilmesi ve Cumhuriyet'e uyarlanması, şekil verilmesi, konstrüksiyonu yapılması gereken bir ham kitle olarak görmüşlerdir. Bizim Cumhuriyetimiz, toplumsal dinamiklerden kaynaklanan ayrışma ve faklılaşmaları pratik ve pragmatist bir esneklik ile kucaklamaktan çok, yasalık (legalitle) ve meşruiyet (legitimite) ayrımı bile yapmayan, meşruiyeti yaslığa indirgeyerek yasaları farklı kesimlerin farklı taleplerine karşı kalkan olarak da kullanabilen, vesayetçi bir yönetim şekli olmuştur. Bizde 1950'lere kadar klasik cumhuriyetlerde ve özellikle demokrasilerde görülen siyasetçiler türünden siyasetçilerin olmaması, siyasetin, ancak oligarkların ve onların izindeki yönetici/bürokrat seçkinlerin kontrolünde çoğu kez halkın derdini yarım kulakla usûlen dinleme faaliyetiyle sınırlı bir çeşit popülizm olarak kalması, bu durumun en önemli göstergelerindendir.

Özetle, bizde Cumhuriyet, genel irâdecî, dogmatik rasyonalist, ulusalcı, hukukta ve bilimde pozitivist yönleriyle modern Batı cumhuriyetlerinin birçok ögesini barındırmakla birlikte; özellikle askerî, oligarşik, seçkinci, dayatmacı, yalıtımcı, konstrüktivist ve en önemlisi tarihe sırtını çeviren yönleriyle bize özgüdür. Bizim Cumhuriyetimiz 75 yıl boyunca az çok bir askerî rejim olarak kaldı. Siyaset askerlerin çizdikleri çerçeveler içerisinde yapılabildi ve yapılabiliyor. 2.

Dünya Savaşı sonrasına kadar tam anlamıyla seçkinci ve büyük ölçüde jakoben görünümlü olan Cumhuriyetimiz, Sovyet tehdidi karşısında dünyanın yeni süper gücü Amerika Birleşik Devletleri'ne yanaşma ihtiyacı duyması dolayısıyla, oligarşimiz tarafından liberal demokrasiye doğru görünüşte hızlı bir atılım içerisine sokuldu. Cumhuriyet'i kuranların, onu aşama aşama demokratik cumhuriyete dönüştürme niyetine sahip oldukları sık sık belirtilmiş olsa da, bu belirtilenleri doğrulayacak tatmin edici kanıtlar pek yoktur. Bu nedenle, 1950'lerden sonraki görünüşteki liberalleşmeyi ve demokratikleşmeyi dünya siyasetindeki konjonktürel sebeplere bağlamak daha gerçekçi olur. Bu süreç içerisinde askerî oligarşiye, toplumu denetleme ve yönetmekte, son söz askeri oligarşide olmakla birlikte, Cumhuriyet eliyle var edilmiş bir türedi zenginler zümresi eşlik etmeye başlamıştır. Bu göreceli liberalleşme ve demokratikleşme, beraberinde bir Amerikanlaşmaya da getirmiş, devlet ve toplum, özellikle 112 Eylül'le birlikte, başıbozuk bir işbirlikçi kapitalizme tamamen teslim edilmiştir. Bugün, Cumhuriyet'in 75. Yılında, bu başıbozuk işbirlikçi kapitalizmin sonucu olarak ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin had safhaya ulaştığı, sosyal ve kültürel yaşamın tam bir Amerikanlaşmanın/Amerikanlaştırmanın taarruzuna uğradığı ve uğratıldığı görülmektedir.

6.Tarihten Koparak Tarih Yaratmak

Tekilci/tarihselci/yorumlamacı felsefenin temel kavramlarından biri "gelenek"tir. "Gelenek", bugünde yaşayan geçmiştir. O, bir toplumun geçmişiyile olan bağlarının sürekliliği olarak kendisini gösterir. Fakat toplumsal yaşam, gelenk kadar yaşanan anın istek, özlem ve taliplerine uygun "yeni"leri de hep üretir. Öyle ki, toplumsal yaşam, her anında, "eski" ile "yeni"nin bir karışımı olarak kendisini gösterir. Bu karışım, toplumsal yaşamda yepyeni bir başlangıç yapmanın, yepyeni bir toplum yaratmanın, "eski"den radikal olarak kopmanın imkansızlığının kanıtıdır. "Tarihsellik", bir bakıma, geçmişin sürekliliği anlamında gelenekselliktir. Her "yeni", "eski" karşısında tavır almakla, onu kendine göre yorumlamakla, onunla hesaplaşmakla, bizatihi ondan bir şeyler içerir. Çünkü bizzat bu tavır alma, yorumlama ve hesaplaşmanın kendisi, "eski" ile ilişkide olmak anlamına gelir. Ve "eski" ile "yeni"nin karışımı olarak yaşanan anın içindeki her "yeni"nin akıbeti de, zaman içersinde bizzat kendisinin bir "gelenek" haline gelmesidir. Her "yeni", müstakbel bir "gelenek"tir. Ve bir toplumun tarihi, bu anlamda, her bir halkası yaşanan anların kendi "yeni"leri ile "eski"lerinin karışımı olarak tekillik arz eden bir gelenekler zincirinden ibarettir.

Bu tekilci/tarihselci/yorumlamacı belirlemelerden hareketle bakıldığında, bizde Cumhuriyet'i kuranların tarihten ve tabii gelenekten radikal bir kopuşu gerçekleştirerek istedikleri, toplumu neredeyse sil baştan inşa etmek arzusu

içerisinde oldukları bellidir. Fakat böyle bir silbaştancılık, böyle bir radikalizm, yukarıda belirtilenler anımsandığında, gerçekleştirilemez bir şeydir. Modern Batı cumhuriyetlerinin tarihleri bunun kanıtıdır. Modern cumhuriyetçiliğe özgü konstrüktivist (inşacı) tavrın en somut göstergelerinden biri olarak tarih ve bağlı olarak gelenekle bağların koparılması çabalarının Batı cumhuriyetlerinde kısa sürede yol açtığı tepkiler ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan krizler, bu cumhuriyetleri “yeni”yi, “eski”yle bağlantı içerisinde, hattâ bizzat “eski”nin içinden hareketle oluşturmaya, tarihsel olana dikkat göstermeye, gelenekle bağ kurmaya itmiştir. Batı’da cumhuriyetçiliğin en radikal şekilde yaşandığı Fransa’da bile, zaman içerisinde, jakobenizm ve radikal konstrüktivizm (inşacılık) terk edilmiş, radikal cumhuriyetçilikten demokratik cumhuriyetçiliğe doru bir geçiş yaşanmıştır. Ve sonunda Batı’da modern cumhuriyetler de, her “yeni”nin uğradığı âkıbete uğramış, kendileri gelenek haline gelmişlerdir.

Bu açıdan bakıldığında bizde durum nedir? Cumhuriyet’imizin kurucuları ve vasileri, kuruluşun bugüne kadar, eğer gerçekten yaşama geçilmesi arzulanıyorsa, Cumhuriyet’in, geleneği dışlayarak değil onunla barışık bir tutumla mümkün olacağını ne yazık ki açıklıkla görememişler, görenleri de tutuculuk ve gericilik suçlamaları altında tasfiye etmişlerdir. Oysa en azından, kendi cumhuriyetçiliklerinin Tanzimat’tan, Meşrutiyet’ten beri bu topraklarda hiç olmazsa fikir düzeyinde bir geleneğinin olduğunu görmeleri gerekirdi. Bu yüzden, bizde Cumhuriyet, hala, tarihine küsenlerin bir projesi olma özelliğini kısmen korumaya devam etmektedir. Geçen 75 yıla rağmen Cumhuriyetimiz hala üstten dayatılan ve yaşama kısmen geçirilebilmiş bir projedir ve bu yüzden ancak kısmen gelenekleşebilmiştir.

Buna karşılık bizim tarihimizde, her dönemde kendine has renkler alan çok güçlü bir başka gelenek vardır. Cumhuriyet döneminde de yaşamaya devam eden bu güçlü gelenek, yönetenlerin, halktan da çıkmış olsalar, kendilerini yönetilenlerden yalıtmaları ve kendi aşkın ve yalıtık konumlarından hareketle toplumu yönetmeleridir. Tanzimat’a kadar kapıkulları, Tanzimat ve Meşrutiyet’le birlikte Mülkiye çıkışlı bürokrasi, İttihat Terakki’den günümüze kadar askerî oligarşi; bu gelenek içinde değişik yöneten gruplar olmuşlardır. Son yöneten grubun diğerlerinden farkı, evrenselci radikalizmi ve ideolojizmidir. Ve bu radikalizm ve ideolojizm, Cumhuriyeti kuranları imkânsız bir şeye, tarihle bağları koparmaya sürüklemiştir. Tarihimizin en önemli dönemleri, İslâmî karakterli Selçuklu ve Osmanlı dönemleri, Cumhuriyet’in kuruluş ideolojisi doğrultusunda, neredeyse görmezlikten gelinmiş, şamanist Orta Asya Türklüğünden Anadolu Türklüğüne, yüzyılları yutan bir sıçrama ile geçilivermiştir. Bu, Cumhuriyet’in reel tarihi örten, içeriği büyük ölçüde boşaltılmış veya deforme edilmiş bir tarih, tarihsiz bir tarih yaratma garabetine düşmesine yol açmıştır.

7. Tarihe Cumhuriyet'ten Değil, Cumhuriyet'e Tarihten Bakmak

Görmezlikten gelme ve hatta yok sayma, radikalizmleriyle sivrilen Cumhuriyet aydınlarının da tipik davranışları arasında yer almıştır. Bugün fikir ve sanat dünyamızda sıklıkla karşılaştığımız diğerini görmezlikten ve bilmezlikten gelme, değerini küçümseme ve hattâ yok sayma alışkanlığının Cumhuriyet'le birlikte büyük bir ivme kazandığı ve günümüzde bize özgü bir dışlamacılık geleneğine dönüştüğü görülüyor. Öyle ki, günümüzde Cumhuriyet'e karşı çıkanların bile Cumhuriyet'in seçkin aydınlarının radikal ve dışlamacı tutumların örnek aldıklarını görüyoruz. Bu yüzden de Türkiye'de aydınlar hâlâ birbirleriyle doğru dürüst konuşmuyor, tartışmıyorlar. Fikir dünyamızda, yazarlar, Batıcı, İslamcısı, Türkçüsü, Osmanlıcısı, diğer yazarların eserlerinde kendi eserlerinde atıf yapmaktan âdeta hicap duyuyorlar. Batıcıların büyük bir çoğunluğu, Batılı kaynaklar dışında kaynaklara atıf yapmayı züill addediyorlar. İslamcılar ve Türkçüler bile, büyük çoğunlukla, Batılı kaynaklara atıf yapmaktan öteye gidemiyorlar. Dışlamacılık, birbirini okumayı, birbirinden etkilenmeyi imkânsızlaştırıyor. Bu durumun vebali, büyük ölçüde Cumhuriyet'in boynunadır.

Şunun altını çizmek gerekir: Osmanlı ve Cumhuriyet modernleşmeciliği, 150 yılı aşan bir süre içerisinde, Türkçüsü, Osmanlıcısı, Batıcı, İslamcısı ile, aslında modern Batı'ya özgü değişik evrenselci düşünme kalıpları içinde düşünme alışkanlığı edinmiş olmaları bakımından bir ortak zeminde hareket ederler. Modern Batı'ya özgü bu evrenselci düşünme kalıpları, kaçınılmaz olarak, karşıtlıkçı (kontrarisist) ve dışlamacıdır. Bu karşıtlık ve dışlamacılık, görmezlikten gelme ve yok saymaya da yol açacak şekilde, özellikle Tanzimat'tan bu yana, bize modernleşmenin bir mirası olarak geçmiş ve Cumhuriyet'le pekişmiştir. Batı'da modern cumhuriyetin hukuksal çerçevesi (eşitlik ve özgürlük ideallerini gözetilen bir anayasa) çizilirken ve kurumları (meclis, bağımsız yargı organları, vd.) oluşturulurken; esasında bu toplumların zümrelere, etnik ve dinsel gruplara ve sınıflara bölünmüşlüğü ilk anda dikkate alınmamış olsa bile, daha önce de değinildiği gibi, süreç içerisinde dikkate alınmak zorunda kalmıştır. Ve gitgide Batı cumhuriyetleri, aynı zamanda demokratikleşmenin de göstergeleri sayılan ve özellikle sınıflı toplumlara özgü olan kurumların (işçi ve işveren sendikaları, meslek birlikleri, odalar dernekler, vd.) oluşmasıyla daha elverişli bir esneklik kazanmışlardır. Oysa bizim Cumhuriyetimizi kuranlar, en azından retorikte, "sınıfsız, kaynaşmış bir kitleliyiz!" sloganının sık sık telâffuz etmişlerdir. Aslında bu sloganın ardında, Osmanlı'nın sınıf ve zümre oluşmasına ve hâkimiyetine izin vermeyen siyasetinin Cumhuriyet'i kuranların bilinçaltlarına sinmiş bir devamını bulmak mümkündür. Özellikle 1950'lerden sonra görünüşte liberal demokrasiye ve esasta kapitalizme geçiş girişimleriyle birlikte toplumun sınıf ve zümrelere bölünmesindeki hızlanmaya rağmen, Cumhuriyet'imizin vasileri, bugüne kadar,

Batı cumhuriyetlerinin sınıflı toplumlara özgü olarak süreç içerisinde bizzat gerçekleştirmiş oldukları türden değişikliklere pek az izin vermişler; siyasette kendilerinin pek farkında olmadıkları izlenimini veren bir Osmanlıcılığı devam ettirmişlerdir. Bugün Cumhuriyet'e demokrasiyi hâlâ yeterince katamamış bir toplum olduğumuz ve bunun sıkıntılarının çektiğimiz açıktır. Demokrasi, özel irâdelerin, grup, sınıf ve zümre çıkarlarını temsiline ve hayata geçirilmesine fırsat verir. Cumhuriyetin, özel irâdelerin matematiksel toplamı olmayan, onları tikel parçalar olarak içermek zorunda bulunmayan bir genel irâde tasarımına dayandığı birkaç kez belirtildi. Bu genel irâde, her zaman belli ölçülerde özel irâdeler üstü bir irâde olarak, devletlin uygulamalarında somutlaşır. Cumhuriyet, tasarımı gereği, devletlin belli ölçülerde aşkınlaştırılması başta olmak üzere, demokrasi üstü bazı yönler içerir. Demokrasinin kendisi toplumu bir arada tutacak bir güce sahip değildir. Hattâ o birleştirici olmaktan çok, farklı ve karşıt özel irâdelerin ifade imkân vermesi bakımından, ayrıştırıcıdır. Birleştiricilik ancak devleti toplumun en az birkaç parmak üstüne yerleştirmekle ve devlete özel iradeler ve sınıflar üstü bir statü vermekle olur. "Devlet" in Batı dillerinde "status"tan geldiğini anımsamalıyız. Son 300 yıldır böyle bir statü, "cumhuriyet" fikrine dayandırılarak oluşturulmak istenmektedir. Fakat bir fikir kendi kendisini hayata geçiremez. Önceki sayfalarda değinildiği gibi, onu hayata geçirmeye çalışanlar olur ve bunlar da her zaman toplumun içinde küçük bir kesim olarak kalırlar. Bu husus, "cumhuriyet" fikrini hayata geçirmeye çalışanlar için de böyledir. Siyasetin şu âna kadar giderilememiş olan binlerce yıllık çelişkisi de burada ortaya çıkar: Herkes için "iyi" olanın ne olduğuna birkaç kişinin, bir zümrenin, gücü elinde tutan bir grubun, vd. karar vermesi ve bu "iyi"yi yine bu birkaç kişi, zümre veya grubun "herkes adına" hayata geçirmeye çalışması. Dolayısıyla yönetim biçimi olarak cumhuriyetin özel irâdeler ve sınıflar üstü olması gereken, öyle olduğu düşünülen statüsünü hayata geçirmek de, yine bazı özel irâde sahiplerinin çabasına muhtaçtır. O nedenle sorun, cumhuriyetin vaktiyle dayatılmış ve bizde hâlen vesayet altında olan bir yönetim biçimi olduğunun görülmesinden ötede, demokratik olması zorunlu olmayan aynı cumhuriyete demokrasinin optimal ölçülerde nasıl katılabileceğidir.

8. Cumhuriyet'i tarihle Barıştırarak Demokrasiye Açmak

"Tarihimizle barışalım!" diyenlerden önemli bir bölümünün, bu sözleri kendi İslâmcı, Osmanlıcı, Türkçü bakış açıları altında bir slogana dönüştürdükleri bellidir. Ne var ki, bu sözlerin haklılığını teslim etmek için İslâmcı, Osmanlıcı veya Türkçü olma zorunluluğu da yoktur. Tekilci/tarihselci/yorumlamacı felsefe içinden bakıldığında şu söylenebilir ki, bir toplumu tarihinden koparmak, tarihsiz bir toplum yaratmak mümkün olmadığı gibi, bir toplum yaratmak mümkün olmadığı

gibi, bir topluma reel tarihindən epeyce saptırılmış, deforme edilmiş, konstrüktif bir tarih uydurmak da başarısızlığa mahkûmdur.

Tarihte geriye dönüş yoktur; her şey kendi özgüllüğüyle bir defada yaşanır ve yaşananın aynen tekrar etmesi mümkün değildir. Tarihimize barışmaya, onun belli bir dönemine geri dönmek için değil, her şeyden önce bugün ondan nasıl yararlanabileceğimizi görmek için ihtiyacımız vardır. Cumhuriyet düşmanlığı yapmanın da hiçbir zümre, etnik ve dinsel grup ve sınıfa bugün artık bir yararı yoktur. Cumhuriyet 75 yıllık bir realitedir ve en kötü olduğu bir yönetim bile bu kadar uzun bir süre içerisinde bir toplum için olumlu şeyler de yapar. Cumhuriyet'i dışlamanın veya yerin dibine batırmanın, bizim Cumhuriyetçi aydınlarımızın kendi muhaliflerine yaptıklarını tekrarlamak olacağı unutulmamalıdır. Radikalizme bir başka radikalizmle karşı çıkmaktan hiçbir yapıcı ve olumlu sonuç elde edilemez.

Şunun bilincinde olmalıyız: Bugün sorunlarımızın büyük kısmı Cumhuriyet'in tarihimize büyük ölçüde sırt çevirmesinden kaynaklanmaktadır ve bu sorunların çözülmesi tarihimize barışmakla mümkündür. Ne yazık ki ülkemizde Cumhuriyet'e sahiplenenerin bu konuda gereken duyarlılığı gösterdiklerini bir kanıtı hala ortada yoktur. Bu duyarsızlığın bizzat Cumhuriyet'e ve en önemlisi toplumsal barışa zarar vermekte olduğu ise açıktır.

Toplumsal barışa şiddetle ihtiyaç duyduğumuz bir dönemdeyiz. Toplumsal barışın tarihimize barışmak ve Cumhuriyet'e tarihimizden gelen ve kendimize özgü çizgileri içeren tarzda bir demokrasiyi katmakla mümkün olabileceğini, Cumhuriyet'in 75. Yılında artık görmeliyiz.